

Граѓна перретит мобила код села Менеси Риц

„Људска душа је пара од звезда“ забележио је Дане – Ден Куга у „малу теку“ где је бележио дугове, промене времена и датуме важне за његово домаћинство (позајмљене ствари, када је мраз с пролећа опрљио жито, прашење кр-мача и тељење крава на његовој фарми итд.) у сумрак 22. јула 1969. године када је људско време бридело на воденим огледалима, а дан после одласка на Месец свемирског брода „Аполо 11“.

Потом је на маргини „теке“ квргавим рукописом графитном оловком додао: „Свет је пун самоумножавајућих будала“ и „Тело је одећа за глупост“. Последњу реченицу два пута је оловком подвукао и прошетао је на пар

тренутака по ваздуху, али тако да мисао не падне на земљу него да одлети на фотографију под зрацима сунца младог човека у оделу са снежним очима које у свемиру траже топло, суво и за човека прихватљиво место. На људском оку невидљивој страни, на полеђини фотографије окренуте зиду од цигле стајало је записано: „Валдорф-Асторија, Њујорк, 1915. година“.

Дане – Ден Куга потицао је из села у Лици, у којем су се потоци враћали сами у себе, па опет излазили кад им се прохте, али обично с пролећа када је светлост клизила на њима и имала способност да лебди изнад брда. Мали Дане у детињству волео је да се игра око тих потока и да на стени, изнад једног од њих, гледа цртеж лабуда како лови муву. Тај цртеж малог Дану силно је узбуђивао; био је извучен из баште сна, био је невидљив живима и припадао је само оном негованом предиву ока. Као такав долазио је Дани у сан целог једног пролећа и крао му ветрове одрастања, птицу на брезии онај часовник што бежи од времена.

Идућег пролећа Дане је отишао у Америку. Била је то година 1907. када су многи људи кренули на исти пут, јер је једној њиховој но-

зи увек било лоше. (И кад се глад захваљивала народу у Лици што не једе.)

Коња „Путка“ у штали свог оца Илије Дане је ословио са ти, мирно га узео за поводац, продао на вашару у Госпићу и са фалсификованим пасошем на име Миле Паскаша из Широке Куле отишао у Америку. Сво време путовања океаном Дану је морила окамењена морска мисао, која иначе мори путнике који путују у далеке земље, да не иде у непознато, али он више није имао табане што иду унатраг већ оне што њуше непознате крајеве.

(А и на лађи бркови су му расли невероватном брзином и у њујоршкој луци од америчких службеника били ухапшени за његову прву имигрантску фотографију.)

Петнаест година потом, 1922. године, у доба масовног лета ситних птица, који обично долази између две епохе ратова, Дане Куга, сада већ помало изборан, седео је на загребачком Зрињевцу у гостиони „Код неписменог дрозда“ са зенитистом Љубомиром Мицићем.

(Који је иначе већ имао толико доказа у ушима да „рођење треба дати на дораду“ да је

то престао да показује гомили која има своје место“.)

Уз ко зна коју литру белог Љубомир Мицић истицао је своју „вредну непожељност у свету такав – какав је“ називајући бројне тајне редарственике око њих „сликама што кашљу“, све плазећи језик у правцу поменутих персона и вичући из свег гласа „да се данас храни искључиво кућама“!

Те ноћи, пошто је бркате редарственике нахранио низом реченица које су им на стражњицама производиле невероватну количину енергије и тако их растерао, Љубомир, сада већ потпуно трезан, Дани је рекао да „прелазе са једења простог ваздуха на нешто много важније“ и на кафанској салвети графитном оловком нацртао му нешто што је могло личити на „докучену глувоћу света“ или нешто слично.

Ујутру, Љубомир Мицић, сада већ потпуно пијан, Дани је на салвети додао две реченице: „Свет је пун самоумножавајућих будала“ и „Тело је одећа за глупост“. Тај сусрет са Љубомиром у познатој загребачкој гостиони тако је Дани за сва времена променио живот јер Љубомир му је на растанку, грлећи га, рекао:

„Ја имам нежне руке мумије – а ти види шта хоћеш!“

После овог сусрета, који му је још дуго путовао кичменом мождином, Дане је пажљиво прикупио своје најтананије сенке и брижљиво их распоредио по свом организму, који се онда окренуо лак као икра у риби и – вратио се у своје село у Лици. Следеће три године Дане је кретао у свој други одлазак у Америку, у покрет који нигде није остао записан јер је био прекривен тужном прашином непамћења и оним проклетством људи који се селе.

(Фризура времена за Дану тада је била само привид; у сеоби нежно је дрхтала људска коса, сенке меканог олова стајале су у европским лукама...

Пожељно ништа лебдело је у ваздуху; ред тајни била је сеоба записана у књигу опсена и у тела са обиљем страха.)

(Дане Куга британски бродом „Краљица од Велса“ испловио је као добровољац српске војске из канадске луке Монтреал 4. априла

1917. године. Три месеца пре тога Никола Тесла у холу хотела „Валдорф-Асторија“, у Њујорку, у дану када се у хотелу на лустерима љуљало будуће време, исплатио му је тачно 2.762 долара и 65 центи претходни рад у његовој лабораторији. Све држећи му своје дуге прсте на реверу сакоа и тако бришући сећање на прохујале месеце и године које су му могле бити и „напитак за срећу“, али и она обична „езотерија будале“ или: „сазнање и сновиђење о ничему“!

Дане – Ден Куга изашао је тада из хотела „Валдорф-Асторија“. Међу зубима држао је једну уклету цигару, прошао је поред бакалнице „Даблин“ где је стајао гангстер што мрда ушима и поред пекаре у 47. улици која је мирисала стално на исту мисао: о глади која влада светом.)

Била је то година 1940. када се Европом ваљао рат, када су облици у свету били и гладни и жедни, и нису имали довољну количину материје у себи. То је била година када су се људи кретали земљиним шаром прерушени у зидове и када је Дане – Ден Куга купио малу фарму у близини села Тенеси Риџ која је била његова измишљена земља.

Ту фарму Дане је купио преко посредника у Бостону (који је имао портрет човека који губи сенку), и који му је рекао да ће се на тој фарми одлично осећати јер су око ње „превртљиве зраке сунца и небо са великом дубином“. Дане је пажљиво саслушао посредника у његовој канцеларији што је гледала на бостонску луку и приметио онај фини нејасни покрет лица што потреса људе у години половних грозница терајући њихове саговорнике да им поверују.

Када је закорачио у село Тенеси Риц и свратио у „бурт“ Ден Куга осетио је први пут шта то значи дремеж у времену. Цело село, са својим дрвеним кућама, „буртом“, поштом и апотеком било је једна мала, сива и сиромашна васиона са оскудицом плаве позадине у себи; село је заиста на себи носило онај подробан опис пропадљивости, било је као снегом покривено глувило (помешано са људским мрдањем) које се непрекидно жалило на исту јабуку што са исте гране пада на исти начин. Простор фарме и простор око фарме био је нешто друго, баш оно о чему је посредник из Бостона говорио: небо је било прозирно и дубоко,

имало је силно злато сна и могло је са собом да поведе крик на узици што је Ден Куга и тражио.

Ден је брзо обновио фарму новцем претходно зарађеним у рудницима Калифорније, Ајдаха и Монтане. „Сиротиња не станује на кованицама“ записао је Ден у „малу теку“ и саградио кућу од тврдог материјала са великим магацином за жито и кукуруз, радионицом и омалтерисаним простором за трговину и једну мању за становање где је, како је говорио, „остављао све своје мисли које су му завршавале у носу“. Затеглао је фарму, стаје за стоку и шупе за пољопривредне машине, тако као да скида лед са среће, своју прошлост сместио је у нокат, свој долазак у тај крај и себи и становницима Тенеси Рица представио као мрљу незнатног догађаја и у осами, у великој трпезарији од храстовине, сркао чорбу која ћути...

(Често ноћу Ден је излазио на трем фарме када је на њега насртао Месец привучен хладном водом година и закопаним сећањем на ожиљку његовог чела...)

У Тенеси Риц Ден Куга одлазио је кад мора, своју лобању излажући становницима села

онда када је требало да купи потрепштине за фарму или нешто прода за ситне дневне трошкове.

(Поменуто село било је врло заносна пијаца; људске маске носиле су сталну онеспокојеност, куртуазно ништа лебдело је у ваздуху; људи су углавном имали уобичајен број ногу, људска тела била су спремна да упију и задају ударац...

Укус горких сенки владао је селом, страхови су давили погледе; главном улицом шетали су неки збијени, себични и здудани ветрови...

Поломљени врхови ноћи трунули су у прабини Тенеси Рица...)

Ден Куга као да је сишао са Млечног пута у врт са мноштвом цвећа на измаку...

Од 1943. године, под окриљем мрака који се спотицао о љигаве организме у Тенесију, између поноћи и зоре, у глуво доба када је живот дужи за пола века, а мисао пролази кроз ушицу игле, Ден Куга је тајно, у својој радионици, градио машину која се сама покретала

на енергију времена, и космичку мисао, и на ону стару пару од звезда – *perpetum mobile*.

То чудновато име, као извучено из неког сна и неке велике воде, Дену је личило на прастари смех којем на пољу заборава и мостовима од траве не штоди ни топло ни хладно. Заборављено људско сазнање о машини која ради без енергије Дену је повремено наилазило негде пред плаву и чисту зору Тенесија и он је тај трен хватао као велико недосегнуто и неодређено чудо и пио је жедно у том дубоком мору, али никад више од једне капи која га је, опет, вечно остављала жедним и зачуђеним од слутње нечег страховито моћног и великог.

(Што је можда било оно спасоносно и чекано небеско копно које нестаје у човеку и враћа се.)

Понекад, ноћу, Ден је излазио у двориште и посматрао у себи своје титраје у месечини. Тада је осећао да га напушта онај тесан умор који му је у животу служио само за познато. Тело му је тада, у тим ноћима, изгледало лакше него што јесте, свет је лако ступао у треперење, у васиони Ден је осећао нађени златни брег и свемир није био место у којем

само спавају људске жеље већ простор за човекову ногу и човекову мисао и ону спокојну ведрину човечанства којом се слободније, чистије и честитије дише.

У себи, у сну, Ден је виђао годинама рељеф малог месеца и уживао у сопственом слободном певању у дубини шуме. Тамо би хватао ветар и оно место сусрета две птице и слутио би како га Створитељ лагано њише и њише, и како он, Дане, лети у далеко и непознато, на машини која се креће без енергије.

(У неко далеко небо, у покретно средиште света, међу бешумну геометрију звезда, у мали вир смеха где он, Ден, жваће плави и прозирни хлеб неба и узбудљиву мрљу која је разлог сна.

Па онда ивицом светла и мрака лети далеко, далеко све за комадом висине, видним животом бескраја, кроз крхку и прозирну мисао, у којем његова твар, јетра, бубрези, душник, слезина лебде и растачу се у милионе светлосних капи...)

Кад би се пренуо из сна, у то глуво доба, Ден је одлазио у радионицу, у онај густо сплет гвожђа, плеха, шрафова, дасака, фосни и лајс-

ни; међу густу мрежу нацрта исписаних графитном оловком на картону или жутој трговачкој хартији, међу цртеже урезане оштром америчком камом по дашчаном поду, међу уцртане слике замишљених машина на окреченим зидовима и ону слику васионе на таваници радионице обојену најчистијом плавом бојом са жутим лоптама светова који спокојно плутају свемиром...

Чудни старац са фарме ушао је тог дана у Тенеси Риц у камионету ољуштено-сребрне боје. То је био 23. јули 1969. године. На улици села није било многи људи; стари Џон Венсон, поштар, стајао је на трему „бурта“ удубљен у непознати догађај; госпођа Сенди Греј са кошаром пуном намирница у руци споро је прелазила улицу користећи свој последњи, помоћни лет; са бакалнице у главној улици гледало је око коња; на љуљашци у својој канцеларији дремао је локални шериф дишући попут хероја који спава. Било је око подне; у кућама Тенеси Рица обеди у црвеним лонцима киптели су од радозналости: Стив Вотсон, сеоски апотекар још је сањао свој сан отворе-

них очију и имао је тек сећање на буђење; госпођица Елеонора Џордан постепено је затварала врата на својој соби и погледом терала прашину са замрљаног прозора; Мајкл Виловски, пумпација, уваљао је у своје зенице приказор камионета са старцем у њему како улази у Тенеси Риц.

Старац је искорачио из камионета кораком који је могао бити добар избор случајности, са неким пренадраженим заносом у којем је одзвањао ток пробирљивих космичких минијатура којима је откупљивао своје дневно и привидно људско трајање. Када је његова нога додирнула земљу старац је осетио како се она креће и како унутрашње ћелије неба мењају облике. Ваздух у Тенеси Рицу, како се њему тада учинило, поседовао је нове, до тада невиђене обресе. Само село и људи у њему, у трену, приказали су му се као ново, безобално пространство са новим тешко укротивим метрима слободе и љубави.

Старац када је изашао из камионета три пута је жмирнуо крупним небескоплавим очима као човек који први пут долази у њему непознату земљу, отресао руком остатке ваздуха

око себе са остацима мрака који је на тој земљи владао вековима, и закорачио смело на улицу попут плавичасте, дуге и дубоке сенке која лебди неколико метара изнад земље. Његови кораци били су његова нова вештина у новом, умивеном простору или оно сигурно боље време што је сишло међу људе.

Следеће ноћи, велика фарма Дена Куге, са кућом и радионицом, нестала је у пожару.

Била је то врела јулска ноћ која је мирисала на кору младе врбе; пун месец лебдео је над фармом.

Тенеси Риц био је препун сенки које тек створиш а оне нестану.

После сат времена од почетка пожара први становници села притрчали су да гасе пожар али узалуд. Пламен се подизао високо у звездано небо...

Одзвон васионе зрио је над фармом...

Хоризонт догађаја кружио је око невидљивог...

Пас са Денове фарме, који није желео да спава, трчао је пољем...

Љуџо умирање у Небраски

На фарми петнаест километара од Фремонта, у Небраски, Марко – Мајкл Курјак умирао је девет година.

Старом Мајклу небо се подвлачило под земљу, лажни преци долазили су му у сан; лептир што се враћа спуштао се на место где стањује ништа.

Дугоумирућем човеку неко је стално склањао корак с ноге, дуги ждрал спуштао му је камичак на чело; блиски људи били су слабо окупљени у слици. Његова породица одавно није бдила крај његове постеље; унуци и снаје имали су ненаспаване кости и бежали су у дан и свакодневни посао у којем је било забрањено носити камење и трагати за пчелом која нема где да слети.

(Око постеље Марка – Мајкла Курјака трајао је ненасељени дах; бројеви су узлетали и слетали око ње; чудни осмеси туробно су јахали невидљивим путевима. Ту и тамо унуци су улазили у собу, запалили коју цигарету да се одморе од посла и старали се да старац премине, али без успеха.)

Старац је пао у постељу новембра 1929. године, убрзо после краха берзе на Вол Стри-ту или „црног уторка“ како су тај догађај називали, али ова чињеница је лажни траг који читаоце треба да одведе на слепи пут ове приче. Истина је да је Мајкл Курјак те године напунио сто осам година и да су сви око њега одавно сматрали да треба да умре, да се лагано и пристојно пресели тамо где су се већ његови пристојни вршњаци одавно преселили. Мајклово ширење година унедоглед тумачили су многи као древни знак његове покварености, као исконски безобразлук чистог егоизма и као самоуко уживање безобразног старца. Стари Марко – Мајкл Курјак, а то су видели и његови ближњи, није ни те 1929. године поседовао ону мудру иструлелост која прати старце пред умирање; старац је и те године био